

פרשת מטות - מסעי: האם מותר לאכול בחתונה בכלים לא טבולים

פתיחה

בפרשת השבוע מספרת התורה, על מלחמת בני ישראל במדיין: "וַיִּצְבְּאוּ עַל־מִדְיָן כָּאִשָּׁר צָוָה יְקֹוֹק אֶת־מֹשֶׁה וַיַּהַרְגוּ כָּל־זָכָר". לאחר הניצחון, ציווה משה להעביר את כל כלי המתכות באש, ולטהר אותם במים. הגמרא בעבודה זרה (עה ע"ב) לומדת מכך שמשה ציווה לטהר את הכלים במים בנוסף להעברתם באש, שיש חובה לטבול כלים שנקנו מגוי.

א. כפי שכתבו הראשונים, לא מטבילים כלים מפני שבלוע בהם איסור, אלא כדי להוציאם מרשות הגוי ולהעבירם לרשות ישראל. בעקבות כך נקטו **הראב"ה** (פסחים תסד) ו**המהר"ח אור זרוע** (סי' סא), שאמנם יש מצווה להטביל את הכלי (ולדעת רוב הראשונים אף מצווה מדאורייתא), אך אין איסור לאכול ולשתות בכלי חדש לא טבול, שהרי הוא לא פולט מאכלות אסורות.

ב. **הרמב"ם** (מאכלות אסורות יז, ה) ו**השאלות** (מטות קלז) חלקו וסברו, שאסור להשתמש בכלי לא טבול. בטעם הדבר נימקו, שכיוון שהקב"ה ציווה לטבולו, ממילא אסור להשתמש בו עד שתבצע המצווה, וכך פסקו גם **השולחן ערוך והרמ"א** (יו"ד קכ, ח). אמנם, כיוון שגם הם מודים שאחרי הכל אין הכלי פולט מאכל אסור, בדיעבד אוכל שבושל בכלי לא טבול מותר באכילה. ובלשון הרמב"ם: "טבילה זו שמטבילין כלי הסעודה הנלקחים מן העכו"ם ואחר כך יותרו לאכילה ושתיה, אינן לעניין טומאה וטהרה אלא מדברי סופרים, ורמז לה כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר. ומפי השמועה למדו שאינו מדבר אלא בטהרתן מידי גיעולי עכו"ם לא מידי טומאה, אלא לעניין גיעולי עכו"ם".

בעקבות העיסוק בדיני טבילת כלים, נעסוק השבוע בחלק מהלכות טבילת כלים (להשלמת הנושא, עיין בדף למטות - מסעי שנים ג', ד'), ובפרט בשאלה האם מותר לאדם לאכול במסעדה, בית מלון ואולמות שהכלים שם לא טבולים. כמו כן, נראה את המחלוקת הנגזרת מכך, האם מותר לאכול בבית של אדם פרטי כאשר הכלים לא טבולים.

אלו כלים צריכים טבילה

אלו כלים צריכים טבילה? כאמור, הטעם לטבילת אינה לא בגלל המאכלות אסורות והחשש שיפלט מהם איסור, אלא בגלל גזירת הכתוב, או מפני שהם עוברים מרשות הגוי לקדושת ישראל. לכאורה לפי הסבר זה, גם הקונה מכונית מגוי צריך להטבילה, שהרי הטבילה אינה בעקבות האיסור הבלוע בכלי, אלא מעצם המעבר מרשות הגוי לרשות היהודי.

הגמרא (עבודה זרה עה ע"ב) עמדה על שאלה זו דחתה אותה וכתבה, שרק כלים שמשמשים בהם לצורך הסעודה ונוגעים במאכל עצמו (ובניגוד לכריים לדוגמא) חייבים בטבילה. בטעם הדבר נימק **רש"י** (שם ד"ה כל), שכתוב בתורה 'כל אשר יבוא באש', ובדרך כלל כלי סעודה הם אלו שבאים באש. ובלשון ספר **טבילת כלים** (א, א):

"כלי סעודה לאכילה ולשתיה (צלחות, כוסות, סכו"ם וכדומה), או כלי בישול טיגון אפייה והכנת צרכי סעודה, אפילו אין מביאים אותם לשולחן לאכול ולשתות בהם, שנעשו על ידי גוי או נקנו ממנו אף שנעשו על ידי ישראל - צריך להטבילם במקווה או במעיין של ארבעים סאה."

א. כאשר התורה (פרק לא, כב) התייחסה לכלים הצריכים טבילה, היא ציינה רק מתכות, זהב, כסף, בדיל וכדומה. הגמרא בעבודה זרה (עה ע"ב) הרחיבה את דין התורה ופסקה, שגם כלי זכוכית זקוקים לטבילה מדרבנן (לרוב האחרונים), מכיוון שתכונתם דומה לכלי מתכת - גם אותם אפשר להתיך וליצור כלי מחדש.

ב. לכאורה על בסיס טעם זה יש מקום להטביל גם כלי פלסטיק, שהרי גם אותם אפשר להתיך וליצור כלי מחדש, ואכן יש שנקטו שצריך לטבולם ללא ברכה (מנחת יצחק ג, עו). אמנם למעשה, רוב ככל הפוסקים נקטו שאין חובה להטביל כלי פלסטיק, כיוון שהם נחשבים ככלי אבן שלא צריכים טבילה (ציץ אליעזר ז, לז), או משום שחז"ל גזרו רק על כלי זכוכית (מלמד להועיל יו"ד ב, מט).

כלי אחסון

למרות שאין מחלוקת שיש להטביל כלים העשויים מזכוכית וברזל, בפועל רבים נוהגים שלא לטבול בקבוקי זכוכית (כמו לדוגמא בקבוקי בירה וקופסאות שימורים) שקונים מהחנות. הפוסקים הביאו שני נימוקים ליישוב המנהג:

א. **הציץ אליעזר** (כח, כו) נימק, שמכיוון שאי אפשר להשתמש בכלי עד שפותחים אותו, נמצא שלמעשה מי שיצר את הכלי והפך אותו לראוי לשימוש הוא היהודי ולא הגוי שייצר את הקופסא, ורק כאשר הגוי יוצר את הכלי (או בעלים עליו בחנות) יש להטבילו. כמו כן הוסיף, שלרוב מרוקנים את הכלים בשימושם הראשון, ולכן הם נחשבים רק כקליפה לאוכל, ולא כלי ממש.

ב. סברא נוספת להתיר כתב בשו"ת **פרי השדה** (ג, קט), שמכיוון שאין רצונו של האדם לעבור איסורים ולאכול בכלי ללא טבילה, הוא לא מתכוון לקנות את הכלי מהגוי, אלא רק את האוכל שבתוכו, וכך הוא פטור מטבילה וככל כלי גויים (אמנם לשיטתו כאשר משתמשים פעם נוספת בכלי, נראה שיש להטבילו ובניגוד לציץ אליעזר (ועיין שמירת שבת כהלכתה ט, יא)).

כלים חד פעמיים

שאלה נוספת שדנו בה הפוסקים היא, האם כלים לשימוש חד פעמי חייבים בטבילה. וודאי שכלי פלסטיק חד פעמיים פטורים מטבילה, שהרי כפי שראינו לעיל אפילו כלי פלסטיק רב פעמי פטור מטבילה לרוב השיטות. משום כך, כאשר הפוסקים דנו בשאלה זו, התמקדו בתבניות חד פעמיות העשויות ממתכת או אלומיניום שעשם גוי:

א. כפי שראינו בדף אחר (מטות - מסעי שנה ג'), נחלקו האחרונים האם יש להשוות בין דיני כלי בטומאה וטהרה לדיני כלים בהלכות טבילת כלים. **החלקת יעקב** (ג, קטו) נקט שיש השוואה בין הדינים, ומשום כך כשם שאין להטביל כלים חשמלים כיוון שהם נחשבים מחוברים לקרקע (וכלי המחובר לקרקע אינו מקבל טומאה ופטור מטבילה) - כך כלים חד פעמיים פטורים מטבילה, כיוון שהמשנה בכלים (ה, טו) נוקטת שכלים חד פעמיים אינם נטמאים.

גם **המנחת יצחק** (ה, לב) צעד בשיטה זו וכתב, שאפילו לדעת החתם סופר הסובר שאין להשוות בין דיני טומאה לדיני טבילה כלים, אין להטביל כלים חד פעמיים. בטעם הדבר נימק, שכלי נחשב כלי רק כאשר משתמשים בו שימוש רב פעמי, ובכלים חד פעמיים בימינו, על אף שאפשר להשתמש בהם פעמים רבות, בפועל לא משתמשים. ובלשון **הרב משה פיינשטיין** (יו"ד ג, כג):
"ואם כן כלים אלו שאי אפשר להשתמש בהם אף על פי הדחק רק ב' וג' פעמים אינם מקבלים טומאה, ורק אם אפשר להתקיים הרבה זמן אך בשביל הזול אין משתמשים מסתבר דמקבל טומאה, וממילא אפשר דאינם צריכים טבילה. ידידו, משה פיינשטיין."

ב. **המשנה הלכות** (ז, קיא) חלק וכתב, שגם כלים אלו חייבים בטבילה. הוא הסכים אמנם עם המנחת יצחק והרב משה פיינשטיין שכלי חד פעמי פטור מטבילה, אבל חלק וסבר שהכלים חד פעמיים שאנו משתמשים בהם אינם נחשבים חד פעמיים, שהרי עקרונית אפשר להשתמש בהם מספר פעמים, והעובדה שזורקים אותם לפח אינה מהווה מדד.

ג. **הרב עובדיה** (חזו"ע שבת ב, עמ' נד) בדעת ביניים פסק, שיש לטבולם בלא ברכה. בטעם הדבר נימק, **שמצד אחד** יש מקום לומר שמדובר בכלי החייב טבילה, ולראייה שבהלכות שבת פוסקים שניתן לקדש באמצעות כלי חד פעמי. **מצד שני**, כיוון שכפי שראינו לדעת חלק מהפוסקים אין צורך לטבולו, בטבילה ללא ברכה יוצאים מידי ספק (ועיין הערה¹).

כלי סחורה

עד כה עסקנו בכלים פרטיים שיש לאדם בבית, נחלקו הפוסקים מה דינם של כלים המשמשים לצרכים מסחריים, כמו כלים במסעדות, בתי מלון, חתונות וכדומה. המחלוקת מתעוררת בעקבות **הבית יוסף** (יו"ד קכ) שכתב בשם **המהר"י בי רב**, שסוחר יהודי שקנה כלים מגוי בשביל למכורם, לא צריך להטביל אותם.

א. **הרב שלמה קלוגר** (טוב טעם ודעת, הכשר כלים, כב) **והרב עובדיה** (יחזו"ע ד, מד) הבינו מדבריו, שגם כלים שנמצאים במסעדות ואולמות אירועים אין צורך להטבילם, משום שבעל המסעדה משתמש בהם לצרכי מסחר ולא לשימוש אישי. כך כתב גם **הדרכי תשובה** (יו"ד קכ, ע), שהסביר על פי טעם זה את מנהגם של סוחרים מקומו לא להטביל את כליהם:

"ייתכן גם כן מה שאנו רואין בגלילותינו, שיש כמה אנשים שמסחרם במי מינרל, דהיינו שיש להם באר שנובע מים חמוצים וטובים, והם ממלאים בכל יום כמה אלפים צלוחיות מים ומוכרים לעיירות הקרובות והרחוקות, ומעולם לא עלה כל דעת שום רב בגלילותינו לצוות לאותן הסוחרים שיטבולו הצלוחיות כדין כלי שתיה."

ב. **החזו"ן איש** (שמועה בשמו בספר הכשרות ד, ז), **הרב וואזנר** (מבית לוי עמ' מח) **והרב אשר וייס** (מנחת אשר מטות) תמחו על דבריהם, שהרי כאשר הבית יוסף נקט שכלי סחורה פטורים מטבילה, הוא דיבר על יהודי הקונה כלים מגוי על מנת למכור אותם לאיש אחר, ולא ביהודי המשתמש בכלים להאכיל אנשים, ומשום כך פסקו שאסור לאכול במסעדות באולמות בכלים לא טבולים.

ג. **הגרש"ז אויערבך** (מנחת שלמה תניא, ס' סח) בשיטה שלישית שונה נקט, שמצד אחד כלים במסעדה אכן לא מוגדרים ככלי סעודה הפטורים מטבילה וכפי שטענו הרב וואזנר והרב אשר וייס, אבל מצד שני בכל זאת פסק שאורח הבא לאכול במקומות אלו יכול לאכול בהם וכדעת הרב עובדיה.

בביאור שיטתו נימק, שאין איסור לאכול בכלי לא טבול, אלא שהאוכל בכלים אלו מבטל מצווה. משום כך, רק מי שהכלי שייך לו (בעל המסעדה או המלון) ויכול לטבולו מבטל מצווה, אבל שאר בני אדם המתארחים שאינם יכולים לטבול והמצווה אינה מוטלת עליהם לא מבטלים מצווה, וממילא מותר להם לאכול בכלים אלו (ועיין בבית יוסף או"ח ס' יג לחילוק דומה).

אכילה בכלי פרטי לא טבול

המחלוקת בין הפוסקים בדיון כלי סחורה, משליכה על השאלה האם מותר לאכול בבית פרטי של אדם שאינו טבול את כליו:

א. לדעת **הרב וואזנר והרב אשר וייס**, וודאי שאסור לאכול בכלים אלו ללא טבילה, שהרי אפילו במסעדה שיש מקום לומר שמדובר בכלי סחורה, נקטו שאין הדבר כן. אמנם, אפילו חלק מהפוסקים כמו **הרב עובדיה** שהתירו לאכול במסעדה בכלי לא טבול - לא התירו לאכול בכלי לא טבול בביתו של אדם.

מה טעם הדבר? כפי שראינו הסיבה שהתיר לאכול במסעדה ובחתונות היא, שהכלים במקומות אלו מוגדרים ככלי סחורה שלשיטתם פטורים מטבילה. בבית פרטי לעומת זאת נימוק זה לא קיים. שהרי הם שייכים לאדם פרטי ולא לעסק, ולכן ההיתר הנ"ל אינו שייך במקרה זה. ובלשונו של **הרב עובדיה** (יחזו"ע דעת שם):

"בסיכום: מותר לאכול ולשתות בקיוסק או במסעדה ובבתי הארחה כשרים אפילו כשיודעים בבירור שכלי הסעודה משתמשים בהם לא הוטבלו כהלכה. אולם המתארח בביתו של חבירו ויודע שלא הטביל את הכלים הטעונים טבילה, אסור לו לאכול ולשתות בכליו עד שיטבילם, הואיל ועיקר לקיחתם להשתמש בהם לאכילה ולשתיה."

ב. לעומת זאת, לדעת **הגרש"ז אויערבך** (שם), כיוון שהסיבה שמותר לאכול במסעדה בכלי לא טבול היא, שהמצווה לטבול מוטלת על בעל המסעדה - גם כאשר אוכלים בבית פרטי השייך לאדם אחר סברא זו נכונה. כך פסק גם **הרב יעקב אריאל** (אהלה של תורה א, יט), אם כי היקל רק בשעת הדחק (ונראה שהיקל רק בכלי זכוכית שחובת טבילתן מדרבנן).

שבת שלום! קח לקרוא בשולחן שבת, או תעביר בבקשה הלאה על מנת שיעוד אנשים יקראו...²

¹ במקום אחר (כי תשא שנה ב) ראינו מחלוקת דומה, ביחס לשברי כלים בשבת שדינם מוקצה. דעת הגרש"ז אויערבך, שכלים חד פעמיים לאחר השימוש נחשבים שברי כלים, מכיוון שבפועל לא משתמשים בהם שוב (וכסברת הרב משה פיינשטיין כאן). לעומת זאת דעת הרב קרליץ, שכלים אלו אינם נחשבים מוקצה, והעובדה שלא משתמשים בהם שוב מפני שיש שפע אינה הופכת אותם למוקצה (וכסברת המשנה הלכות כאן)

² מצאת טעות? רוצה לקבל כל שבוע את הדף למייל, לשים את הדף במקומך או להעביר למשפחה? tora2338@gmail.com